

NEFÎ'DE BENLİK ALGILAMASININ
ŞİİRİNE VE HAYATINA YANSIMALARI
NECİP FAZİL ÖRNEĞİ İLE KARŞILAŞTIRMA

Perception of "Self" for Poet Nefî and Its
Reflections on His Poems and Life
A Comparison with the Case of Poet Necip Fazıl

Dr. Hasan AKTAŞ*

ÖZ

Nefî klasik şiirimizin usta şairlerinden biridir. Şair şiirleri kadar hayatı ve kişiliği ile de dikkat çekmiştir. Sert, haşin ve dalgalı kişiliği hayatını ve şiirlerini ciddi şekilde etkilemiştir.

Nefî şahsiyeti ve sanatı bakımından birçok çelişkiyi de varlığında barındıran bir şairdir. Çevresindeki insanlara karşı çok çabuk tavır değiştirmesi, bir taraftan devlet büyüklerini abartılı ifadelerle överken, diğer taraftan kendi "ben"ini yüceltip durması, bir yandan yüksek seciyeli şiirler yazarken, diğer yandan hasımlarıyla ağız dalaşına girmesi bu çelişkilerden bazılarıdır.

Bu makalede, bahsi geçen bu çelişkileri açıklayabilmek için önce Nefî'nin şiirlerinden yola çıkılarak, onun benlik algılaması tespit edilmeye çalışıldı. Daha sonra da aralarında büyük benzerlikler görülen şair Necip Fazıl ile karşılaştırılıp, tespit edilen ortak noktalardan yola çıkılarak Nefî'nin çelişkilerine ve anlaşılmanın tavrı ve hususiyetlerine ışık tutulmaya çalışıldı.

Anahtar sözcükler: Nefî, kasîde, hiciv, benlik algılaması, Necip Fazıl.

ABSTRACT

Nefî is one of the master poets of the classical Turkish literature. He has attracted attention with his life as well as his poems. His harsh, aggressive and unstable personality affected his life and poems considerably.

Nefî demonstrated a lot of contradictions in his poetry and personality. Among those contradictions are: He changed drastically position towards the people around him; while he praised the statesmen with exaggerated words, at the same time he exalted his own ego constantly; on the one hand he wrote poems of highest character, on the other hand he was involved in vulgar quarrels.

In this paper, with the purpose of answering those contradictions and questions, it was tried to determine Nefî's perception of self, regarding his own poems. After that, comparing him with Necip Fazıl -with whom he seems to share considerable similarities- and referring to the common points found out, it was tried to clarify Nefî's mentioned contradictions and inexplicable attitudes.

Key words: Nefî, kasîde, satire, perception of self, Necip Fazıl.

* Erzurum Dadaşkent Anadolu Lisesi İngilizce Öğretmeni.

Giriş

Nefî klasik edebiyatımızın tarz ve üslup sahibi büyük şairlerinden biridir. Kendisinin bilhassa kaside sahasında edebiyatımızın en kudretli şairi olduğu, gerek klasik dönem tezkirecileri ve gerekse modern dönem şair ve münekkitleri tarafından kabul edilmektedir.

Fakat onun şiiri kadar hayatı ve kişiliği de dikkat çekmiştir. Bazı şiirlerinin şahsi öfke, beklenti ve kavgaları için bir platform haline gelmesi, kendisinin bu yolda tehlikeli durumlara girmesi ve bu yüzden ağır bedeller ödemesi ve nihayet canından olması, onun yaşantı ve şahsiyetini ilginç kılan noktalardan bazılarıdır. Nefî'nin şiirinde onun üslup, sanat ve kişiliğiyle ilgili dikkat çeken belli başlı noktalar şunlardır:

Nefî'nin kasideleri gür sesli, ahenkli, yüksek perdeden edası olan şiirlerdir. Şiiri anlam bakımından kapalı değil, açıktır, nettir. Şiirine etkiyi anlam giriftliğinden doğan bir boyut derinliğiyle veya söz sanatlarının inşasıyla oluşmuş suni bir cazibeyle değil, yüksek bir ahenk ve hayal akışıyla sağlamaktadır.

Nefî'nin kasidelerinde mühim bir hususiyet de mübalağadır. Fakat şiiri ta-sannu kaygısı taşımadan, içten gelen ve tabii bir mecrada akan bir ses halinde söyleyebildiği için, abartı şiirinde bir noksanlık değil, bir etki unsuru olmuştur. Nefî'nin şiirinde mübalağanın dışında göze çarpan diğer temel bir hususiyet de övme ve yermede çok keskin, vurgulu ve yüksek sesli bir üslup benimsemesidir.

Şair için övme sadece başkalarına yönelik bir ifade biçimi olmakla kalmamış, kendini övme, ya da kendi şiir ve sanatıyla övünme biçiminde de tezahür etmiştir ki bu, edebi kültür çevresinde "Nefî'yanе tefahür" diye bir tabirin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Şöhret ve iltifat namına çıkılabilecek en üst noktalara çıkmasına rağmen, hayatı, tehlikeli bir şekilde, çevresindeki çoğu iktidar sahibi insanlarla kavga içerisinde geçen ve nihayet ölümü de bu yüzden olan bir şairin kişiliği, kendisi hakkındaki duygu ve düşünceleri, sanat ve şiiriyle alakalı anlayışı ve algılaması fevkalade ehemmiyetli olmalıdır.

Bu noktada Nefî'nin şiir ve sanatıyla ilgili, diğer taraftan tavır, yaşantı ve kişiliğiyle alakalı cevaplanması gereken sorulardan bazıları şunlardır:

1. Nefî kasidelerindeki mübalağalı övgülerini hangi gaye ve düşünceyle yapmıştır?

2. Onun gibi haşin ve geçimsiz yapıda bir insan dünyalık bazı menfaatler için nasıl bu kadar “tabasbus” tavrına girebilmiştir?

3. Kasidelerinde göklere çıkardığı kişilere nasıl olmuş da ortada büyük bir mesele olmadığı halde ve aradan fazla bir zaman geçmeden, en ağır hakaret ve tezyifleri yöneltebilmiştir?

4. Kasidelerinde en zarif, belagatli ve akıcı bir üslupla soyut mana âleminin yüksek ufuklarında gezinen böyle cins bir sanatkâr, hicivlerinde nasıl olmuş da sokak seviyesinin bile altında denilebilecek bir ağızla şiirler yazabilmiştir?

5. Nefî dünyalık için “memduh”unu bu kadar abartılı övmüş, kendini dünyalıktan mahrum bırakını bu kadar ağır bir üslupla yermiştir de neden -resmi tahsil durumunun elverdiği ölçüde- daha yüksek ikbal basamaklarına gözünü çevirmemiş, vasat diyebileceğimiz memuriyetlerle yetinmiştir?¹

6. Nefî dünyaya ve dünyalığa, bunları elde etmek için samimi olmayan övgülere girecek kadar düşkün ve haris ise dünyasını, hayatını toptan tehlikeye düşürecek bir hiciv yoluna neden girmiş ve bunda ısrar etmiştir?

7. Nefî bazıları tarafından Mevlevi sayılacak kadar Mevleviliğe ve diğer dini mefhum ve şahsiyetlere yakın bir kişi iken nasıl olmuş da “ben”ini bu kadar yüceltmiş, diğer taraftan insanlarla bu kadar şiddetli şahsi kavgalara girmiştir?

Kuşkusuz ki hayatı hakkındaki bilgiler bile oldukça sınırlı olan bir insanın sanat, tavır ve şahsiyetinde ortaya çıkan bu kadar soru ve çelişkiyi açıklamak pek de kolay olmayacaktır. Biz bu noktada önce şairin hayatı hakkındaki bilgileri ve şiirlerindeki ipuçlarını değerlendireceğiz. Daha sonra da şair tavrının diğer insanlardan farklılığını belirtecek biçimde, bu noktada aralarında büyük benzerlikler bulunduğunu düşündüğümüz modern dönem şairlerimizden Necip Fazıl Kısakürek örneğinden de faydalanarak bu soruları cevaplandırmaya çalışacağız.

Kendi Şiirinde Nefî

Nefî'nin kişilik ve tavrıyla ilgili yukarıda zikrettiğimiz sorular ve çelişkileri açıklayabilmek için Nefî'nin kendi şahsiyeti ve sanatı hakkındaki düşüncesini, diğer bir ifadeyle benlik algılamasını tespit etmek önemli bazı ipuçları verebilir.

¹ Kuşkusuz ki devlet mekanizmasının teşkil ve idaresinde padişahın mutlak otoritesinin hukuk sistemiyle yan yana işlediği bir sistemde padişahın iradesiyle birçok ikbal basamağının kapısı açılabilir.

Çünkü bir insanın hayatta izlediği tavır ve davranışlar, benimsediği tarz ve istikametler çoğu zaman onun kendine çizdiği kimlik ve şahsiyetle, kendini kâinat ve toplum içerisinde koyduğu mevki ile bağlantılı olabilmektedir. Kendisini rint olarak gören bir kişi âleme ve hadiselerle rintçe bakmaya meylederken, kendini sözün sultanı olarak gören bir insan, çevresinden sultana yakışır bir muamele beklemekte ve çevresine mütehakkim bir tavır sergileyebilmektedir.

Nefî'nin şiirlerinde kendini bir şair ve insan olarak nasıl değerlendirdiğine bakalım. Nefî'nin kendisi ve sanatı için koyduğu hüviyet çizgilerini şu şekilde tespit edebiliriz:

1. Nefî'ye göre şiiri büyük ilhamlara dayanmaktadır ve bu yüzden de o şiirini yer yer peygamberlere gelen vahiylerle benzetmektedir. Cenab-ı Hakmın feyzi, gayb âleminin sırları, göklerin esintisi onun şiirine âdeta yağmaktadır.

*Uğde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm
Silk-i tesbīh-i dūr-i seb'al-meşānīdür sözüm (s.45)²*

Şair sözünü "gizli sırları açan bir düğüm" ve "seb'al-mesânî" yani Kur'an'ın özü ve özeti hükmündeki "Fatıha suresi tesbihinin ipliği" olarak görmektedir.

*Bir gütherdür kim nazīrin görmemişdür rūzgār
Rūzgāra 'ālem-i gayb armağanıdır sözüm (s.45)*

Sözü insanlığa "gayb aleminin bir armağanıdır".

*Nüktede 'ālem harīf olmaz baña gūyā benim
Her ne söylersem cevāb-ı "len terānī"dür sözüm (s.46)*

Nefî Cenab-ı Hakmın, Tur Dağında Hz. Musa'ya yönelttiği "beni göremeyecaksin" hitabının cevabı olduğunu belirterek sözünü yüceltmektedir.

*Her ne söylersem kazā mazmūnunu işbāt ider
Anı bilmez ki hitāb-ı imtiḥānīdür sözüm (s.46)*

² Nefî'nin şiirlerinden alınan örneklerin tamamı (Akkuş 1993)'ten alınmış olup, metinde sayfa numaraları verilmekle yetinilmiştir.

Kazanın yani kaderin şairin kehanetlerini doğrulaması iddiası gerçekten büyük bir iddiadır ve Nefî'nin şairlerin gaipten haberler aldıkları yönündeki eskiye dayanan bir düşünceyi benimsediğini göstermektedir.³

*Ol Hızır-ı Mesîha-dem-i nazmam ki sözümde
Feyz-i ezeli cevher-i cân gibi nihândur (s.75)*

Nefî'ye göre şiirinde Mesih nefesli Hızır gibi ezeli bir feyiz gizlidir.

*Her ne dersem İsm-i azam gibi olur kâr-ger
Ol kadar ta'zîm ile diñler sözüm ins ü perî (s.94)*

Nefî söylediği her şeyin İsm-i azam gibi tesirli olduğunu iddia etmektedir. İnsanlar ve cinler sözünü en tesirli ilahî isim kadar tazim ile dinlemektedir.⁴

*Benem o şâ'ir-i vahy-âzmâ-yı mu'ciz-gû
Ki vird ider suhanım kudsiyân-ı Raḥmānî (s.149)*

Yine Nefî sözünü ilahi kelamın yüksek çizgilerine yaklaştırmaya çalışmakta, gökteki meleklerin adeta onun sözlerini vird edindiğini iddia etmektedir. Aynı şekilde "vahy-azmâ" ve "mu'ciz-gû" ibareleri de doğrudan ilahi kelimeleri çağrıştıran ifadelerdir.

*Sözüm ḥulâşa-i maẓmûn-ı mu'ciz-i 'İsâ
Dilim mükâşif-i sır-ı kelâm-ı vahy-ı Kelîm (s.157)
Suhanım sihr-i mübîn ü kalemim çüp-ı Kelîm
Nefesim mağz-ı dem-i nuḫ-ı Mesîh-i Meryem (s.183)*

³ Muallim Naci bu tür beyitleri için "müstehcen mübalağaları adeta küfür cinsindedir." diyerek bu kabil iddiaların çok abartılı ve dini açıdan tehlikeli olduğuna dikkat çekmektedir. Bkz. (Naci, 1995: 317).

⁴ İsm-i Azamla ilgili şu bilgilere rastlamaktayız: "Allah'ın en büyük ismi... Kur'an-ı Kerimde geçip de 99'u Esmâ-ı Hüsnâ olarak bilinen 100 adından açıkça bildirilmemiş olan en büyüğü ve en etkilisine ise İsm-i Azam denilir. Onunla edilen dualar anında kabul görürmüş. Ancak bu isim halktan gizlidir. Onu bilme şerefine erenler çok üstün kudret sahibi olurlarmış..." bkz. (Pala 1999: 214)

Yukarıda geçen mısraların İslam akidesinin saygı sınırlarını bir hayli zorladığı ortadadır. Şiirin mecaz ve teşbihle örülü dünyasının bu aşırı iddialı sözlerle ne kadar esneklik ve tolerans sağlayabileceğini bilemiyoruz. Fakat bu sözleri zahiri anlamlarıyla değerlendirdiğimizde adeta ilahi isimlerle boy ölçüşen bir tavır olduğunu görebiliyoruz..

Hz. İsa'nın nefesi ve diğer mucizeleri; Hz. Musa'nın asası ve öbür ilahi mazhariyetleri şairin sözünün kadrini yüceltmek için başvurduğu ilahi sembollerden bazılarıdır.

2. Şair sözünün, şiirinin kıymetinden, üstün ve erişilmez olduğundan mutlak olarak emindir. Kendisi övse de övmese de, başkaları kadrini bilse de bilmese de, bu söz tartışmasız kıymetlidir, üstündür.

*Rūzgār ihsānımı bilmiş benim yâ bilmemiş
‘Āleme feyz-i hayāt-ı cāvidānīdür sözüm (s.45)*

İnsanlar bilse de bilmese de, onun sözü ab-ı hayat gibi ilahi bir lütuftur.

*Sözüm şāhid yiter işbāt-ı isti‘dād için baña
Ne lāzım dām-ı tezvīr eylemek tefsīr-i Kur‘ānı (s.83)*

Nef'îye göre sözü, istidadını isbat etmektedir. Kur'an'ın tefsiri nasıl kat'i deliller taşıyorsa, onun şiiri de, kabiliyeti hususunda kesin bir delil hükmündedir.

3. Sözün güzelinden anlayan gerçek sanat erbabı Nef'î'nin şiirine değer vermektedir, verecektir. Değer vermeyenler, sözün cevherinden anlamayanlardır.

*Ehl olan kıdrin bilür ben cevherem medh eylemem
‘Ālemiñ sermāye-i deryā vü kânıdur sözüm (s.45)*

Mücevher ustası görür görmez gerçek mücevherin kıymetini anlayacaktır. Övmeye, reklâm etmeye ihtiyaç yoktur. Şairin sözünü ehil olanlar bilecektir.

*Bî-‘araz bir cevher-i şāfidür ammā muttaşıl
Ehl-i tab‘iñ zīver-i tığ ü sinānıdur sözüm (s.45)*

Onun sözü kabiliyet sahipleri için bir süs, bir mücevherdir.

*Ya‘nī kim endīşe-sencān-ı cihānıñ dāimā
Hem şarīr-i kilki hem vird-i zebānıdur sözüm (s.45)*

Sözleri yüksek fikir sahiplerinin adeta konuşan dili gibidir.

*Hâşılı şimdi benem nâdire-senc-i ʿâlem
Eder ikrâr buña kâmil olan izʿânı (s.54)*

Anlayış ve idraki yerinde olan herkes şimdi artık eşsiz söz ustasının Nefî olduğunu bilmektedir.

*Ben öğünmem kâdrim erbâb-ı dil ü dâniş biltir
ʿÂrifem düşmez baña lâf u güzâf-ı serseri (s.93)*

Şair şahsiyetini o kadar yüksek bir seviye ve karakterde görmektedir ki kendini yüzlerce beyitle övmesine rağmen, arif olduğu için basit insanların adı övünme tavırlarına girmeyeceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle onun kendini tavsifi övünme değil, hakikatin ifadesi olarak görülmektedir.

4. Nefî'nin sözü büyük savaşçıların pazıları ve silahları gibi güçlü ve tesirlidir. Dolayısıyla o kendini destansı kahramanlar gibi kudretli görmektedir.

*Âyet-i nûn ve 'l-ķalemdür muşhaf-ı sînemde yâ
Rüstem-i endîşemiñ tir ü kemânıdur sözüm (s.45)*

Şairin fikri güçlü bir pehlivansa, sözü de bu pehlivanın tesirli ve vurucu ok ve yayı gibidir. Birinci mısradaki da 1 numaralı açıklamaya uygun şekilde sözünü "sinesinin mushafındaki Nun suresinin ayeti" olarak yüceltmektedir.

*Ol şaf-der-i düşmen-ķüş-i nazmam ki huşûşâ
Şemşir-i zebânımdan ahibbâ hâzer eyler (s.80)*

Nefî'ye göre şii o kadar vurucu ve tesirlidir ki bırakın hasımlarını, dostları bile onun darbesinden sakınmaktadır.

*ķahramânım nîze vü şemşire çekmem ihtiyâc
Hâme-i cādū-zebân tiğ u sinânımdur benim (s.84)*

Kahramandır, fakat kahramanlık için kılıç ve silaha ihtiyacı yoktur. Sihirbaz kalemi onun hem kılıcı, hem mızrağıdır.

*Kim at koparur ʿarşa-i ma'nâda dururken
Tabım gibi bir Rüstem-i cengâver-i ʿâlem*

*Çok 'arşa-i ma'nâda dilâver geçer ammâ
Var ise yine ancak odur şaf-der-i 'âlem (s. 122)*

5. Şair büyük fikir ve sözlerin kudretli mimarı olduğu için baş üstünde tutulması, hürmet ve izzetle karşılanması gerektiğini düşünmektedir.

*Hâk-i pâyım sürme eylerse 'aceb mi rûzgâr
'Unşur-ı ruḥ-ı Kemâl-i İsfehânîdür sözüm (s.46)*

İnsanlar bu büyük sözlerin sahibini, ayak tozunu gözüne sürme edecek derecede tebci ederse bunda şaşacak bir şey yoktur.

6. Şair sadece sözlerin eşsiz mimarı değildir, aynı zamanda hayalde ve fikirde de emsalsizdir; lafız âleminin olduğu gibi mana âleminin de sultanıdır. Nefî bu yönüyle tantanalı eda ve ahenkli üslup bakımından benzediği Baki'den ayrılmaktadır. Baki manevi âleme yönelik mazmunlara klasik edebiyatın standart çerçevesinin ötesinde girmeye pek niyetli değildir. Yetkin bir İslam âlimi olmasına rağmen rintlik hüviyetine bürünmeyi tercih etmekte ve bu şekilde adeta dinle arasına bir mesafe koymaktadır. Nefî ise manevi ve metafizik âlemlerle bağlantılı en mahrem mazmun ve mefhumları bile şiirinde büyük bir iddia ve cesaretle seslendirebilmektedir.

*Ben cihân-ârâ şehen-şâh-ı cihân-ı ma'nîyim
Sözleriñ de pâdişâh-ı kâmrânıdur sözüm (s. 46)*

Nefî hem söz, hem de mana âleminin sultanı olduğu düşüncesindedir.

*Muḥaşşal âdeme ma'nâ gerekdür yoḥsa n'eylerler
Esîr-i kayd u şüret bir alay bî-hüde ḥayvânı (s.83)*

İnsanın şair sıfatıyla da olsa, şekle takılıp manadan uzak kalmasını hayvanlara yakışan bir tavır olarak görmekte ve şiiri şekilden, kalıptan öteye geçiremeyen kendi devrindeki birçok şairi ağır biçimde mahkûm etmektedir.

*Ne bilür kâdrimi erbâb-ı ma'ânî vü beyân
Sözümü ârifibillah ider ancak tefsîr (s. 180)*

Sözünü, söz ustalarının değil, ancak hakikat âleminde derinleşen ermişlerin izah edebileceğini iddia etmektedir.

7. Nefî Arap'ta ve Fars'ta gelmiş geçmiş bütün şairlerden, söz ustalarından daha üstün olduğunu, klişe iddiaların ötesine geçen bir inanç ve vurguyla ifade etmektedir.

*İzîrârî ider eş'ârıma şimdi taḥsîn
Söze geldikçe kabûl eylemeyen Ḥassânı (s.54)*

Peygamberin övdüğü İslam şairi Hassan bin Sabit'in şiirdeki kudretini kabul etmek istemeyenler bile ister istemez Nefî'nin şiirlerini beğenmektedir.

*Nice üstâd-ı sūḥan-güstere oldum gâlib
Ki bulunmaz arasañ her biriniñ aḳrânı (s.54)*

Şair, adeta kendini söz âleminde "krallar kralı" olarak görmektedir. Her biri rakipsiz olan söz ustalarına galip gelmiştir.

*İşidüb şîṭ ü şadâ-yı suḥanum oldı ḥamûş
Güşuna girmez iken debdebe-i Ḥâḳânî (s.54)*

Hâḳânî gibi bir şairin debdebeli, kuvvetli şiirlerine kulak vermeyenler bile Nefî'nin şiirinin ahenk ve belagatinden lâl kesilmektedir.

*Benem ol Ḥayder-i kerrâr-ı ma'nâ kim hücumumdan
Dilrân-ı ḥayâle teng olur endîşe meydânı (83)
Ḥarfîdür mecmû'a-i esrâr-ı dîvân-ı Kemâl
Noḳtasıdur mühre-i dâğ-ı derûn-ı Enverî (s.93)*

Kemal'in divanının bütün esrarı ancak Nefî'nin sözündeki bir tek harfin ihatasındadır. Enveri'nin ruhundaki bütün aşk ve dert ateşi, onun sözünde sadece bir noktanın tesirine eştir.

*Sözde nazîr olmaz baña ger olsa âlem bir yana
Pür ūmṭurâḳ-ı ḥoş-edâ ne Ḥâfızam ne Muḥteşem (s.96)
Ḥâḳânîyem ben Muḥteşem yanımda serheng-i ḥaşem
Ḥafız olur leb-beste dem ḥâmem edince zîr ü bem (s.96)
Nezâketde metânetde kelâmım beñzemez aşlâ
Ne 'Urfîye ne Ḥâḳânîye bu bir tarz-ı âḫerdür (s.110)*

Nefî Fars şiirinin zirvelerinden haberdardır. Burada onlarla boy ölçüşmenin ötesinde bir iddiada bulunmaktadır. Şair sadece onlardan daha üstün şiir söylemekle kalmamış, yep yeni, apayrı bir tarz meydana getirmiştir ki bu tarzın en bariz hususiyeti zarif ve gür sesli oluşudur.

8. Nefî'ye göre başta kendisi olmak üzere büyük şairler şiirleriyle sultanların adını yüceltmekte ve şanına şan katmaktadır. Bu bakımdan da sultanlar ve devlet ricali şairlere ve elbette Nefî'ye gereken izzet ve kıymeti tevcih etmelidir. Bu noktada Nefî hükümdarlar karşısında kendi tekebbürüne ve gür sesine uygun bir tavır sergilemektedir. Tevazu gösteren mısraları olsa da bunun o günkü saltanat teşrifatı içerisinde asgari bir zorunluluk olduğunu düşünüp asıl, belirttiğimiz bu tefahur tavrı üzerinde durmak gerekir.

Yani başka birçok şair övdüğü devlet büyüğü karşısında şu tavrı göstermiş, adeta şunu söylemiştir: “Sen çok büyüksün, kahramansın, kerem ve lütuf sahibisin. Ben ise aciz bir kulunum. Beni ihsanıyla sevindir.”

Nefî ise sanki şöyle demek istemektedir: “Sen güç, devlet ve salahiyyet sahibisin. Fakat senin devletin geçicidir. Benim şiirim ise bu kubbede kaybolmayacak bir sestir. Eğer ben senin övgünü yapar, adımı şiirimde bayraklaştırırsam şanın yücelmiş, ismin ebedileşmiş olur. Bu yüzden de bana değer ver, benim şiirimle ismini yüceltmeme karşılık, bana izzet ve iltifat göster.”

*İltifât it suhan erbâbına kim anlardur
Medh-i şâhân-ı cihân-bâna viren unvânı
Kim bilürdi şu'arâ olmasa ger sâbıkda
Dehre devletle gelüb yine giden şâhânı
Haşre dek âb-ı hayât-ı suhan-ı Bâkîdür
Ândurub zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı (s.54)*

Nefî şairlerin övgüsünün sultanlar için çok mühim ve değerli olduğuna kanidir. Öyle ki Kanuni gibi büyük fetihler yapmış, fevkalade işler başarmış, unutulmaz eserler bırakmış bir padişah bile isminin anılmasını şairin sözüne borçlu olmaktadır.

*Vaşşâf-ı muhteşem-suhenem kim kaçâidim
Şâhân-ı Cem-şükûh-i cihân-bâna şân virür (s.55)*

9. Nefî zaman zaman büyük haksızlıklara uğradığından yakınmaktadır. Fakat onun bu konudaki yakınmasını ikinci, üçüncü dereceden şairlerin bile eserlerinde kıymetlerinin bilinmediğine dair söyledikleri klişe yakınmalardan ayırmak gerekmektedir. O bu yakınmalarında çok ciddidir ve bunu samimi duygular halinde söylemektedir. Bunun için çok şiddetli ve tehlikeli kavgalara girmesi ve şiirinin hak ettiği yüksek değer konusundaki sarsılmaz inancı, onun bu düşüncesinin zihninde, ruhunda ve düşüncesinde çok önemli bir yer işgal ettiğini göstermektedir.

*Nedür ehl-i dile bu cevri-i firāvān-ı felek
Alıver dādımız ey dāver-i devrān-ı felek
Bu kadar çevre taḥammül mi olur ādemde
Nice bir bu sitem-i bî-ḥad ü pāyān-ı felek
Tek sitem eylesin baña ko mebzül olsun
Bir alay gāv u ḥara niʿmet-i erzān-ı felek (s.123)*

Nefî bu mısralarda uğradığı haksızlıkları ve kendisine haksızlık edenleri “felek” tabiri altında devrin padişahına şikâyet etmektedir. Bu mısraların geçtiği kasidenin akışından bu yakınmaların, afakî ve klişe bazı şikâyetler olmayıp, müşahhas ve yaşanmış bazı olayların üzerine yazıldığı net bir biçimde anlaşılmaktadır. Son beytin anlamı dikkat çekicidir: “Bu aşağılık mahlûklar yeter ki bana dokunmasınlar; keşke her şey onların olsun” demeye getirmektedir.

10. Nefî kendinden önce gelmiş bazı üstatlara meydan okurken, kendi dönemindeki şairleri rakip olarak bile görmemektedir.

*Lāzım gelicek ol müteşāirlere tabım
Her maʿrekede nʿyledi daḥi neler eyler (s.80)*

Nefî kendisinin atışmalarında o “müteşairleri” defalarca perişan ettiğini belirtmektedir.

*Bunca demdür daʿvî-i şāḥib-ḳırānî eylerem
Bir mübārız yok mı meydān-ı suḥan tenhā mıdır (s.64)*

Söz meydanında tek başına dolaşan bir pehlivan gibidir ve ona yan bakabilen hiç kimse çıkmamaktadır.

*Saîna ĥaşm ittihâz itmek düşer mi ol ĥarı zîrâ
İderseñ kendini âdem sañır bir câhil-i ebter (s.113)*

Tam bir aristokrat ve soylu edasıyla rakiplerini yerlere sermektedir. Rakibi-
bini hasım saymanın adeta onun için bir şeref olacağını düşünmektedir.

11. Âlemdaki gizli ve açık, cüz'î ve külli, yakın ve uzak bütün keyfiyetler ve
hakikatler şairin ruhunda ve hayalinde saklıdır, mevcuttur.

*Žamîr-i pâkim ol levĥ-i celîdür kim kenârında
Sevâd-ı her dü âlem bir ĥâfî nakş-ı kalemkârî (s.89)*

Her iki âlemin görüntüsü şairin ruh levhasının kenarında bir nakıştan ibarettir.

*Cihân-ı mücmelem ben münteĥab eczâ-yı âlemden
Tefâvüt yok yine mâ-beynimizde zerre miqdârî (s.89)*

Onun şiiri ve fikri, kainat cüzlerinden derlenmiş bir dünyadır; diğer bir ifadeyle kainattan süzülmüş bir özdür; ve kainatla onun zihnindeki âlem arasında zerre kadar fark yoktur. Yani, külli varlığın aynasıdır.

12. Nefî kendini tenkit eden, kendine cephe alan veya önüne taş koyan insanların en ağır ithamlara, saldırılara müstahak cahiller, hasetçiler, fesatçılar olarak görmektedir.

*Belâ budur ki ne denli ferîd-i aşr olsañ
Yine inandırılmazsıñ ĥasûd-ı ĥod-kâmı
Ĥasûd degme belâyile söz kabûl itmez
Olursa tîĝi zebân ile olur ilzâmı
Ĥasûd münkir olur kısmet-i İlâhîye
Sañır hemîşe sitem ‘adl u dâd-ı Kâssâmı
Ĥasûda kâfir-i muṭaḳ denir ĥaĥîĥatde
Olursa zühd ile ger Bâyezîd-i Bistâmî
O nâ-bekâr-ı siyeh-baĥtı var kıyâs eyle
Ki hem ĥasûd ola zât-ı ĥabîsi hem ‘âmî
Buñâ taĥammül olur mı yâ neylesin ‘ârif
Olunca eylesin rûzgâra düşnâmı (s.116-117)*

Bu mısralar şairin rakipleri ve hasımları karşısındaki tavrını ve düşüncesini çok iyi yansıtmaktadır. Şair şiirinin ve sözünün kudretinden mutlak bir şekilde emindir. Bu şiire ve bu şiirin sahibi olan seçkin sanatkâra bir insan söz söylüyorsa, ancak ve ancak bencil ve hasetçi bir kişiliğin sahibidir. Bu marazi insanı ancak vurucu, sersemletici sözler susturabilir. Bir kere bu insan kabiliyete ve kabiliyet sahibine itiraz etmekle, kabiliyetleri dağıtan Allah'a itiraz etmektedir. Bu sebeple de o hakikat âleminde kâfir-i mutlak sayılır. Bir insan hem cahil hem de kıskanç olursa buna bir arif kişi nasıl tahammül etsin? Nasıl bu tür insanlara düşman kesilmesin ve dil kılıcıyla savaşmasın?

Nefî ağır sataşmalara, kavgalara girdiği devlet ricali ve şairlerle ilgili düşüncesinin arka planını bu şiirinde yansıtmış olmaktadır.

*Ebnâ-yı zamân ile müdârâ nice mümkün
Tâ olmayıcak bende ħar-ender-ħar-ı âlem
Ħarlikten eŝer komamıŝ ammâ ki ne çâre
Feyyâz-i ezel muciz-i küll maŝdar-ı âlem (s.122)*

Kendinde "harlık" olmadığı için, diğer bir ifadeyle karakersiz bir insan olmadığı için, zamanın kişiliksiz insanlarıyla anlaşılabilir idare etmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Kendinin bu aşağılık insanların zayıflıklarından Allah vergisi yüksek bir kabiliyet ve şahsiyetle tamamen uzak olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde kavgalarının ve dalaşmalarının seviyesizlikten değil, aksine üstün seciye sahibi olmaktan kaynaklandığını ihsas ettirmektedir.

13. Nefî hayatında şöhretinin yaygınlığını bizzat görmüş ve yaşamıştır. Bu da onun gururunu artırdıkça artırmıştır.

*Ķaŝıde vü ğazelim ħod pür etdi dünyâyı
Ne Rûmu koydu ne Hîndî ne mülk-i A'câmı (s.116)*

14. Nefî kabiliyetinin Allah vergisi olduğundan mutlak olarak emindir. Dolayısıyla kabiliyetinin kaynağı, en büyük gücün, mucizenin, ilmin ve hakikatin kaynağı olan Zat-ı İlahî olduğuna göre, en üstün ve kudretli kaynaktan beslenmemiş olan insanlar karşısında mutlak olarak üstün olduğuna kanidir.

*TaĶlîd ile olmaz bu kadar lezzet-i ğüftâr
Bu lehce-i pâkîze baña dâd-ı Ħudâdur (s.160)*

*Benem ol husrev-i şāhib-ķırān-ı mülk-i endīşe
Ki münşī-i ķader yazmış berātında bu menşūrı (s.163)*

Söz âlemindeki üstünlüğü ilahi yazgıyla müsellemdir. İlahi yazgıya itiraz etmek, karşı çıkmak boşunadır.

*Suĥan bir genc-i bī-pāyān-ı esrār-ı İlāhīdür
Ki tab-ı nūktedānumdur o genciñ şimdi gencūrı (s. 163)*

*Bu ķadar nazma da kim cūr'et iderdi ĥālā
İtmese tab-ıma ilhām-ı İlāhī telķīn (s.202)*

Nefî de Benlik Algılaması

Nefî'nin kendisi ile ilgili algılaması ve düşünceleri yukarıdaki mısralarda görülmektedir. Bu düşünceler şu şekilde ifade edilebilir:

Nefî sanatkâr bir kişiliktir. Şiirdeki, sözdeki kabiliyeti tartışmasızdır. Konumuz bakımından üzerinde duracağımız nokta şudur ki Nefî kabiliyetinin fazlasıyla farkındadır. Kendine güvenen, bunun da ötesinde kendini yücelten bir tabiatı vardır. Fakat onun kendini yücelten tavrı kompleksli insanlarda bulunan neviden sebepsiz bir tekebbürden, kendini beğenmişlikten ibaret değildir. Onun gururu tamamen sanat kabiliyetinin yüksekliğinden, sözdeki kudretinden kaynaklanmaktadır.

Aslında gerçek ve cins her sanatkâr kabiliyetinin herkesten daha çok farkındadır. Çünkü bir kere onun ruhu ve muhayyilesi sözün ve sesin en dakik ve hassas miyarı hüviyetindedir. Dolayısıyla sözün sözden, sesin sestten üstünlüğünün en derin şekilde farkındadır. Bilhassa şiir ve müzik açısından baktığımızda bu iki sanatta, ilham, esinti veya coşku diyebileceğimiz anlar vardır ki bu anlarda meydana getirilen sanat parçaları zaman zaman kendi mimarını bile büyüleyebilmektedir. Bu ruhi süreci yaşayan ve bunun neticesinde vücuda gelen eseri gören şair, doğuştan vergili olduğunu ve çalışmayla, başka insanların bağışıyla veya talihle elde edilemeyecek bir ayrıcalığa malik bulunduğunu hissetmektedir.

İşte her büyük sanatkârda bulunması gereken, kendi kabiliyetine güvenme ve kendi eseriyle büyülenme tavrı ve duygusu, Nefî de biraz aşırı bir seviyede-

dir.⁵ Onun bütün ruhunu bu duygu doldurmuş, bütün zihnini bu düşünce sarmıştır. Kimliğinin en başat ve baskın rengi ve çizgisi şairliğidir. Sihirli sözlerin hayal âleminde yaşayan, bütün varlığa ve hadiselere bu gözle bakan bir insandır o. Bu duygu ve algılama zihninde gittikçe büyümekte ve bütün benliğini sarmaktadır. O, artık kendini doğuştan gelen ve ulaşılmaması mümkün olmayan bir üstünlüğün sahibi olarak görmektedir.

Bu noktadan bakınca Nefî, bir şair olması hasebiyle kendini, peygamberlerden ve evliyadan sonra âlemin en üstünü olarak görmektedir. Çünkü bu üç grup dışında herkesin serveti ve kıymeti geçici ve sönüçüdür. Padişahın bile saltanatı garanti değildir. Hele diğer devlet ricalinin ikbali bahis konusu bile edilemez.

İkinci olarak Nefî, şair olarak da devrinin en üstünü olduğunu düşünmektedir. Baki'ye ve diğer bazı Fars şairlerine hakşinas davrandığını düşünürsek, onun, devrinin en büyük şairi olduğuna dair düşüncesinin boş bir övünmeden ziyade, şiirin kıymetine dayalı bir telakki olduğunu söyleyebiliriz.

Burada kritik bir noktayı açıklamak gerekmektedir. Nefî bir destan şairidir. Onun muhayyilesi savaş meydanlarında döne döne çarpışan kahramanlar gibi ihtişamlı bir destanın uğultusuyla doludur. Bu onun şairlik meşrebini ve mizacını oluşturan noktadır. Onun şairliği ince ve derin aşk duygularını terennüm etmeye yatkın değildir. Bu yüzden ne Türk şiirinin zirvelerinden Fuzuli, ne Fars şiirinin Hafız, Sadi gibi parlak çehreleri Nefî'nin defterinde mühim bir yer işgal etmemiştir. Çünkü bu şairlerin, gönlün en zarif, rakik ve latif duyguları halindeki şiirleri Nefî'nin uğultulu muhayyilesinde, savaşçı ruhunda fazla bir akis bırakmamıştır. Nefî'nin gazellerinin hem sayıca az, hem de kasidelerine nazaran daha az başarılı bulunması da bununla alakalıdır.

Nefî, bu grup şairleri de gündeminden çıkarınca kendine denk görebileceği şair sayısı yok denecek kadar azalmaktadır. Hele kendi döneminde kendi tazında ve çapında başka bir şair bulunmadığından şüphesi yoktur.

Bütün bu verilerden çıkan sonuç şudur: Nefî'nin bulunduğu çevrede -ki bu çevre daha çok siyasetin ve edebiyatın döndüğü mahfillerdir- peygamberler ve veliler bulunmadığına ve kendisi döneminin en büyük şairi olduğuna göre,

---

⁵ Kendini ve sanatını övme konusunda Arap şairi Mütenebbi'nin Nefî üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Mütenebbi eski bir Arap şairidir. Kendine güveni o kadar büyüktür ki şiirlerini başkalarının anlayamayacağını düşündüğünden, şiirlerinde hep kendisine hitap eder. (İpekten 2004: 96)

netice olarak o kendini yaşadığı âlemin en üstünü olarak görmektedir. Şairin bulunduğu dünyadaki yeriyle ilgili şuuraltı algılaması hemen hemen bu şekildedir.

Nefî kendini bu şekilde konumlandırıp, doğuştan en üstün olduğuna kesin bir inanç halinde inanınca, çevresinden bu üstünlüğüne uygun bir muamele bekler. Şair, şairlik saltanatının büyüüne o kadar kapılmıştır ki büyük kralların, mutlak sultalarına yönelen en küçük itiraz ve muhalefete tahammül edemeyişleri gibi, çevresinden gelen itiraz ve engellemelere tahammül edemez. Onun bu tahammül edemeyişleri en ağır saldırılara, en keskin hicivlere, en tehlikeli kavgalara dönüşür. Çünkü onun savaşçı ruhu kelimeleri kılıç ve mızrak gibi kullanmak eğilimindedir. Bu savaşçı ruh bir yandan övdüğü sultanları efsanevi kahramanlar gibi ufuklara yükseltirken, diğer taraftan kendine yönelen menfi tavırlara karşı söz silahlarını kuşanarak en şiddetli çarpışmalara girmekten kaçınmamıştır.

Nefî'nin asabi bir kişiliği olduğunu tahmin etmek zor değildir. Onun en küçük bir menfilığe çok şiddetli saldırılarla cevap vermesi, bazen çok ağır ve kaba hakaretlerle mukabele etmesi asabi kişiliğinin çok açık bir göstergesidir. Kararsız ve dengesiz tavırlarını büyük ölçüde asabilğine bağlamak gerekmektedir. Çünkü çabuk ve şiddetli öfkelenen insanların öfke anlarında makul düşünmesi ve dengeli davranması çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

Zikredilmesi gereken diğer bir nokta da şudur: Nefî kudretli şiiri sayesinde taşradan gelmesine rağmen kısa sürede parlak başarılar kazanmış, dönemin padişahlarından büyük iltifatlar görmüştür. Kısa sürede kazandığı büyük şöhretin şair de farkındadır ki yukarıdaki ilgili mısralardan bu açıkça anlaşılmaktadır. Bu derece parlak bir şöhreti çekemeyen bazı insanların olması da kaçınılmazdır. Ya rakip şairler Nefî'nin şiirdeki şöhretini kıskanmış veya devlet ricalinden bazıları onun padişaha bu derece yakın olmasını istememiş olabilir. Benzer kıskançlıkların Baki ve Şeyh Galib gibi devletin ikbal merkezine yakın bulunan her şöhret sahibini rahatsız ettiği bir gerçektir. Hatta mesela Baki daha yüksek devlet mevkilerine talip olduğu için bu tür kıskanmaları daha fazla yaşamış olabilir. Belki bu yüzden Kanuni gibi kudretli bir padişahın en gözde şairi olmasına rağmen, çok istediği halde şeyhülislamlık makamına gelmeye muvaffak olamamıştır. Hatta şöhret sahibi bu sanatkârların padişah nezdindeki ikbal yıldızlarının bir yanıp bir sönmesi de bazen bu insanların kendi tavırlarıyla bağlantılı olsa da bunda çoğu zaman çevredeki insanların telkinleri etkili olabilmektedir.

Bir başka husus da Nefî'nin ikbal karşısındaki tavrıdır. Yukarıda belirttiğimiz gibi kendini bulunduğu çevrenin en üstün insanı olarak gören Nefî, diğer insanları da kademe kademe kendinden aşağıda görmektedir. Fakat onun diğer

insanlara karşı tavrı, kompleksten kaynaklanan bir aşağılama değil, sanat kabiliyeti gibi, doğuştan gelen kıymetlere bağlı anlaşılabilir bir esasa dayanan bir derecelendirme biçimidir. Nefî'nin devletin yüksek mevkilerinde gözünün olmaması, hatta şiirlerinde kendine yapılan haksızlıkları anlatırken "bana bir dilim ekmeği çok gördüler" tarzındaki yakınmaları, onun gerçekten bütün benliğinin sanatkârlığıyla dolu olduğunu, başka bir makam ve mevkie tenezzül etmediğini göstermektedir.

Nefî'nin gerek benlik algılaması ve mizacıyla ilgili ve gerekse bulunduğu çevre ile alakalı bu ön bilgileri verdikten sonra, onun hasım gördüğü insanlarla ağır kavgalara girme sürecinin gelişimini tespit etmeye çalışalım:

Nefî şairlik gibi Allah vergisi bir değere bağlı olarak, kendini bulunduğu çevrenin en üstünü olarak görmektedir. Parlak şöhretinden ve padişaha yakınlığından dolayı da zaman zaman hasetçi tavırlarla karşılaşmıştır. Fakat gerek öfkeli mizacı ve gerekse baskın egosu, kendine yönelen bu menfi, fakat birçok insanın belki fazla umursamayacağı tavırları onun için katlanılmaz hale getirmiştir. O zaman şair, dilini kılıç gibi kullanarak korkusuzca savaş meydanına çıkmış ve itidal, sabır, tahammül gibi duyguları artık defterinden silmiştir. Onun bu tahammülsüz tavrıyla belki gördüğü küçücük bir çekememezlik büyük bir düşmanlığa ve savaşa dönüşmüştür. Bu şekilde çevresindeki rakipler gittikçe düşman haline gelmiş ve şair sözdeki kudretinin büyüyle hayalinde oluşturduğu kahramanlık masalının içine gömülerek adım adım kendini felakete sürüklemiştir.

Nefî'nin mübalağa ile yüklü methiyeleri için de şunlar söylenebilir: Bir de fa onun abartılı methiyelerini bazı menfaatler devşirmek için yazılmış zorlama ve yapmacık övgüler olarak görmek mümkün değildir. (Aça 2009: 289) Nefî'nin şahsiyetini dikkate aldığımızda bu çok sığ bir değerlendirme olacaktır. Biz söz konusu olan Nefî olunca ilk bakışta göze çarpan bu klişe izahın ötesine geçmek, olaya başka boyutlardan bakmak gerektiğini düşünüyoruz.

Nefî'nin methiyelerini şu farklı açılardan değerlendirmek mümkün ve makuldür: Her şeyden önce Nefî bir destan şairidir. Onun kahramanları da destanlara yakışır bir kudret ve ihtişamla tezahür etmek durumundadır. Gerçek hayattan birilerinin şairin destan üslubundaki kasidelerine konu olması, onun için sadece bir malzemedir. Onun muhayyilesi aslında kendi hür semasında kanat çırpmakta, kendi uçsuz bucaksız meydanında at koşturmaktadır. O, aslında kendi hayalinin kahramanlarını meydana getirmektedir. Bunun en büyük delili onun şiirinin, deniz dalgaları gibi ruhunun fırtınalarını aksettiren bir kuvvet ve ahenk taşımasıdır. Dolayısıyla onun kasideleri menfaat hesabı yapacak bir zihnin

durağanlığından ve yapmacık ağırlığından uzaktır. Diğer bir ifadeyle de şair başkalarını överken aslında kendini ve sanatını övmektedir. (Akkuş 1998: 103)

Nefî'nin Şairlik Mizacı Bakımından Necip Fazıl ile Benzerlikleri

Bu noktada Nefî'nin modern şiirimizin büyük şairlerinden ve "ene"sinin (ego/benlik) kuvvetli olmasıyla bilinen Necip Fazıl ile benzerliklerine dikkat çekmek, Nefî'nin mizaç ve tavrıyla ilgili bazı noktaların anlaşılmasında yardımcı olabilir. Bu benzerlikleri şu şekilde ifadelendirmek mümkündür:

1. Her iki şair de bey oğlu sayılabilir. Nefî'nin babası Sipahi Mehmet Bey, ülkesinin eşrafından olup bir süre Kırım Hanının hizmetinde de bulunmuş, dedesi Mirza Ali Bey ise İran'dan gelmiş ve Hasankale sancak beyi ve Şirvan beylerbeyi vazifelerinde bulunmuştur. (İpekten 2004: 55) Necip Fazıl da bir ağır ceza reisinin torunudur ve baba tarafından mensup olduğu Kısakürekoğulları ailesinin kökü Dulkadiroğullarına dayanmaktadır. (Okay 2002: 485) Bu bey soyu şairlerin kendini üstün ve farklı görmelerinde etkili olmuş mudur? Bu ihtimal dâhilindedir. (Akkuş 1993: 21)

2. Her iki şair de şiirdeki kabiliyetleriyle parlak bir şöhrete ulaşmış ve dönemlerinde "en büyük şair" payesine erişmişlerdir. Bu, tabiatlarında bulunan üstünlük duygusunu, büyüklük algılamasını iyice pekiştirmiştir.

3. Her iki şair de söz meydanında olağanüstü bir kabiliyete sahiptir. Şiirlerini lafız planında kalan estetik bir mimarinin ötesine geçirecek soyut tasavvurun yüksek ufuklarına taşımış ve hayata bu ufuklardan bakmıştır. Bu da onların fiziki âlemin çerçevesi içerisinde düşünüp yaşayan diğer insanlara tepeden bakmasına yol açmıştır. Yine her iki şair de üslup ve ses bakımından güçlü şiirler yazmıştır. Nefî'de destansı bir ahenk, Necip Fazıl'da da metafizik çağrışımlarla yüklü bir ritim şiire yüksek bir boyut kazandırmış, benlik şiiri, şiir de benliği güçlendirici bir rol oynamıştır.

4. Her iki şairde de sanat kabiliyetinin büyüklüğüne bağlı olarak benlik algılaması çok güçlüdür. Nefî'nin bu konudaki tavrını yukarıda değerlendirdik. Necip Fazıl da hep bu üstünlük psikolojisi ile yaşamış ve tarikat muhitlerine yaklaştığı dönemlerde bile bu tavırdan kurtulamamıştır. Yine her iki şair de mevki makam peşinde koşmamış, şairliği en büyük paye, gurur ve övünç kaynağı olarak görmüşlerdir.⁶

⁶ Necip Fazıl, İslami tefekküre yönelişi bağlamında,

5. Her iki şairde de öfke, asabiyet, hırçınlık kişiliğin bir parçası halindedir. Nefî'nin öfkesi onu büyük kavgalara sürüklemiş ve nihayet canına mal olmuştur. Öfke Necip Fazıl'ın da yazılarının bir alamet-i farikası gibidir. (Okay 2001: 13)⁷

6. Her iki şairin de, babası ailesini bırakmış ve onların gençliklerini sıkıntı içerisinde geçirmelerine yol açmıştır. Nefî'nin yazdığı bir hicviyeden kendisi İstanbul'a gelmeden önce, babasının onu bırakıp Kırım Hanının yanına gittiği ve şairin bu yüzden büyük sıkıntılara maruz kaldığı anlaşılmaktadır. (Karahan 1960: 176) Necip Fazıl'ın babası da, şair daha on üç yaşındayken annesini boşayıp onları kendi başlarına bırakmıştır. (Kısakürek 1993: 154)⁸

Acaba babanın sorumsuzluğundan kaynaklanan bu hayalkırıklığı ve sıkıntılar şairin asabi, hırçın ve değişken kişiliğini etkilemiş midir? (Akkuş 1993: 21) Nefî için bu hususta kesin bir şey söyleyemiyoruz. Ancak şöyle bir yorum serdetmek mümkündür: Eğer Nefî yetişme sürecinde yaşadıklarından dengesini bozacak derecede etkilenmiş olsaydı, ondan büyük bir ruh hamlesi ve duyguyu yüksekliği gerektiren bu şiirleri görmek kabil olmazdı.

Necip Fazıl'a gelince onun hırçın, geçimsiz ve dalgalı kişiliğinin ta çocukluğundan geldiğini, dolayısıyla kendi öz tabiatında bulunduğunu bizzat kendi yazılarından anlayabiliyoruz. (Kısakürek 1993: 80)⁹ Aslında bu iki şahsiyetin dizginlenemeyen benlik dalgalanmasının, ruhlarından kopup gelen bir fırtınadan

---

Ver cüceye onun olsun şairlik,

Şimdi gözüm, büyük san'atkârlıkta.

dese de burada aslında şairlik çerçevesi içerisindeki iki farklı dereceyi karşılaştırmaktadır. Yani o yine şairdir, fakat "büyük sanatkârlığa" bağlı bir şairdir.

⁷ "Onun fikir yazıları arasından seçmeye gayret ettiğim hemen her metnin arkasında, bahis konusu olan asabiyeti sezmek mümkün değil. Bu asabiyet inandığı tek'in savunulması olarak açıklanabileceği gibi, bir mizacın tezahürü olarak da düşünülmelidir..."

Burada şüphesiz gerçek mü'mine yakışmayacak egosantrik bir davranış ile bir davanın adına gösterilen asabiyeti her zaman birbirinden ayırmak kolay değildir. Ama Necip Fazıl bu tavrına dini bir mesned de bulmuştur... Ama bu öfkenin içinde ne kadarı Allah içindir, ne kadarı "ben" için." (Okay, 2001: 13-14).

⁸ "Nitekim babam kendisi 30 yaşında ve oğlu 13 yaşındayken, annemi boşadı ve bana mektepten her çıkışında dayıma, annemin yanına sığınmak düştü."

⁹ Necip Fazıl burada kendisi daha 7-8 yaşlarında "zarif ve asil tavırlı" hala oğlunu, kızlarla arasının iyi olmasını kiskanarak nasıl tekmediğini anlatmaktadır.

"Kedi yavrularına bayılıyorum. Onların ince kaburga kemiklerini sıkarken çıkarttıkları ağlamaklı ses çok hoşuma gidiyor..."

Zalim taraflarım da vardı. Zalimden mazluma mazlumdan zalime her an yer değiştiren bir karakter... Tezatlar kumkuması." (Kısakürek 1993: 80)

"Ah şu benim zıt kutuplar arası en keskin ve mübalağalı grafikler çizen yaradılışım..." (Kısakürek 1993: 141)

kaynaklandığına ilginç bir benzerlikten işaret aramak mümkündür. Her iki şair de soylu “at”ların coşku verici hamlelerini büyük bir hayranlık ve vecit halinde anlatmıştır. Nefî Sultan Murat’ın atlarına destan edasında kasideler, “rahşiyeler” yazmıştır. (Akkuş 1993: 100, 105). Necip Fazıl da “Ata Senfoni” adlı eseriyle soylu atlara olan bu hayranlığı ifadelemiştir.

Bu şairlerin ruhunu dalgalı bir denize benzetmek sanıyorum en doğru tespit olacaktır. Bu deniz kimi zaman dalgalarıyla büyüleyici bir ahengin med-cezirine sahne olmaktadır. Kimi zaman durur, dinler, sakinleşir. Kimi zaman da çılgn bir hamleyle sağa-sola vurur, kırıcı, yıkıcı bir vaziyet alır.

7. Her iki şair de ağır hicivlere, polemiklere girmiştir. Nefî’nin Siham-ı Kaza isimli şiir mecmuasındaki zaman zaman kaba üslup seviyesine düşen hicivleri onun hayatının mühim bir sayfasını teşkil etmektedir. İkbâl yıldızı ilk kez bu hicivler yüzünden kararmaya başlamış ve nihayet bu şiirler yüzünden sönmüştür. Necip Fazıl da bazı şiir ve yazılarında devrin siyaset, yönetim, basın gibi alanlardaki şahıslar hakkında tenkit sınırlarını aşan ağır ifadeler, suçlamalar yöneltmiştir. (Okay 2002: 487-488) Necip Fazıl’ın hiciv şiirlerini ihtiva eden “Öfke ve Hiciv” adlı bir eseri, ayrıca kalem savaşlarına girdiği makalelerinden oluşan “Hücum-Polemik” isimli bir derleme kitabı bulunmaktadır.¹⁰

8. Her iki şair de, şiirde ve edebiyatta çok zor beğenen, adeta kendilerinden başka kimseyi gerçek şair, hakiki sanatkâr olarak görmeyen bir yapıdadır. Yukarıda ilgili bölümde aktardığımız mısralardan anlaşıldığı gibi Nefî kendi dönemindeki ve çevresindeki şairleri şair yerine bile koymamış, klasik edebiyat için üstat konumunda bulunan İranlı şairlerden de sadece Urfi ve Enveri’den ihtiyatla söz etmiş, bunların dışındakilere meydan okumuştur. (Akkuş 2006: 523). Necip Fazıl da beğenmezliğiyle adeta ün kazanmıştır. (Ertaş 2008: 45) Dünya görüşüne ters bulduğu insanları peşinen küçümsediği bir tarafa, (Kısakürek 1993: 162)¹¹

¹⁰ Mesela 1968’de Türk siyasi tarihinin önemli şahsiyetlerinden İsmet İnönü için “Yuf” başlıklı şu şiiri yazmıştır. “Yuf olsun Milli Şefe / Kıydı milli şerefe! / Günahına bulunmaz / Terazilerde kefe. / Hedef yıkım oldu mu, / Tez ulaşır hedefe. / Plân der çizgi çizgi, / Belâ işler gergefe. / Devrinin karakteri, / Ruh ölü, insan cife. / Namussuza taht uygun, / Zindan uygun affe / Sorun, Orak-Çekici, / Kim soktu maarife? / Ya şu sonuncu keşfi, / Moskofla muârefe ...” (Kısakürek 1995: 21,22)

¹¹ “Türk muharrirlerinden hiçbiri beni sarmıyor. Romanımız, Batı’ya nisbetle ‘Darulaceze’lik; şiirimiz ise, Ziya Gökalp dürtüşiyle sâde dile dümen tutmuş olsa da muhtevassız bir posa... Ortada genç nesil olarak, ilk Ziya Gökalp devşirmeleri Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz’den başkası yok... Ahmed Haşim ve Yahya Kemâl, muallakta birer kandil, Tevfik Fikret ukala bir avukat, Abdülhak Hamit, dahi rolünde zoraki bir haşmet... Bütün bunları o zamandan (gençliğini kasediyor) düşünebiliyor ve hissedebiliyorum... Namık Kemal -ki bütün bir devrin siyasi dayanağı- kuru bir tebliğci, vatan, millet davulcusu...”

fikri eğilimine yakın bulunan ve şiirdeki ustalıklarını hemen bütün edebiyat çevrelerinin kabul ettiği Mehmet Akif ve Yahya Kemal gibi şairleri bile ağır tenkitlere tabi tutmuştur. (Kısakürek 1996: 123)¹² Aslında Necip Fazıl için modern Türk edebiyatında kendisinden başka gerçek bir şair yoktur. Her şair bir yönüyle, belki kendisinden farklı olduğu yönüyle nakıstır. Adeta şairliğin ideal ölçüsünü kendisinde görmekte, diğer şairleri de bu ölçüye uymadığı için noksan addetmektedir. Bu beğenmezlik tavrı yüksek benlik algılamasıyla yakinen alakalıdır. Tek olma eğilimi, en üstün olma inancı, rakip ve alternatiflerini silip yok etmeyi gerektirmektedir.

Sonuç

Nefî'nin hayatında, kişiliğinde ve tavırlarında müşahede ettiğimiz çelişkileri ve izah edilemeyen durumları açıklamak için şiirlerinde kendi benliği hakkındaki algılamasına bakıp, benzer mizaçtaki bir başka şairle ortak noktalarını değerlendirerek şu neticeleri çıkarmak mümkündür:

1. Nefî Allah vergisi bir kabiliyete sahip olduğuna ve şiirini oluştururken de ilahi ilhamlara mazhar olduğuna kat'i bir inanç halinde inanmaktadır. Bu onda şairlerin doğuştan ve ilahi yazgıyla insanlığın peygamberler ve velilerden sonra en üstünleri olduğu inancını doğurmuştur.

2. Diğer taraftan şiirinin lafız, ahenk, hayal ve mana bakımından eriştiği seviyenin de gücü ve etkisiyle, bulunduğu devirde emsalsiz olduğuna mutlak olarak inandığı gibi, bütün Doğu-İslam edebiyatlarının, o dönemde bilinen büyük şairlerine de meydan okumuştur.

3. Nefî mizaç ve tabiat olarak öfkeli, kabına sığmayan ve benlik algılaması yüksek olan bir şairdir. Bu duygu ve mizaç, söz sahasındaki kudreti ve taşradan

---

Nerede Fuzuli'den Şeyh Galib'e kadar gelen dümdüz saf şiir hattı, nerede bu kılıç parçaları?..”

¹² “Eğer Akif iman ve İslam uğrunda cemiyet münadiliği yerine, mücerret eşya ve hadiselerle bağlanmış olsaydı, karşımıza Fransızların “Poet minör” dedikleri suğra şair tipi çıkardı. Suğra, yani küçük...” (Kısakürek, 1996: 123)

“Bundan öteye şair Mehmet Akif, İslam'ın büyük duygu ve düşünce çilesi içinde pişmiş üstün sanatkarları olan Lebid, İbni Farız, Sadi, Hafız, Süleyman Çelebi, Şeyh Galib gibi örneklerle nispetle bir kaburga kemiğinden daha küçük bir parça.” (Kısakürek, 1997: 61)

Aslında tarz olarak bakıldığında, Süleyman Çelebi'yi yüceltirken Mehmet Akif'i küçümsemenin, Hafız'ı methederken Yahya Kemal'i yermenin edebi kaygılara dayalı objektif bir değerlendirme olamayacağını söylemek yanlış olmasa gerekir.

gelip kısa sürede elde ettiği parlak şöhretin de tesiriyle çok yüksek, mütehakim ve zaman zaman çevresini rahatsız edici bir “ego”ya dönüşmüştür.

4. Bu büyük “ego”, öfkesinin de tesiriyle başarılı ve devletin ikbal merkezinde kabul ve iltifat gören birçok şairin maruz kaldığı kıskançlıklara ve hatta başka sebeplere dayalı engellemelere, şiddetli saldırılarla karşılık vermiş ve karşı-sındaki devlet ricalinin tepkileriyle bu gerginlikler ağır husumetlere dönüşmüştür. Öfkesi ve bunun doğurduğu ani ve gereksiz düşmanlıklar, asabi her insanda olduğu gibi adeta kimyasını bozarak değişken tavırlara girmesine, aynı zamanda da kendine yakışmayan kaba ve pespaye bir üslup seviyesine düşmesine yol açmıştır.

5. Nefî'nin mübalağalı methiyelerinde asıl amacı yüksek mevkiler elde etmek için “tabasbus” etmek değildir. O bir destan şairidir ve gerçekte şiirine “memduh” olan şahıs kim olursa olsun, aslında muhayyilesinde oluşturduğu destansı savaş kahramanlarına adeta meydan açmakta ve bu şekilde esasında kendi maharet ve kudretini sergilemektedir.

KAYNAKÇA

- AÇA, Mehmet vd. Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi. İstanbul: Kriter Yayınları, 2009.
- AKKUŞ, Metin. Nefî Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.
- , Nefî ve Sihâm-ı Kaza. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- , “Nefî”. DİA. C. XXXII, Ankara, 2006.
- ERTAŞ, Murat. Necip Fazıl – Tenkitler, Polemikler, Kavgalar. İstanbul: Birey Yayınları, 2008.
- İPEKTEN, Haluk. Nefî – Hayatı, Sanatı, Eserleri. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- KARAHAN, Abdulkadir. “Nefî”. İA. C. VIII. Ankara, 1960.
- , Nefî. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- , Nefî Divanından Seçmeler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl. Kafa Kağıdı. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1993.
- , Öfke ve Hiciv. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.
- , Hitabeler. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996.
- , Edebiyat Muhakemeleri. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.
- Muallim Naci. Osmanlı Şairleri. (haz. Cemal Kurnaz). İstanbul: MEB Yayınları, 1995.
- OKAY, M. Orhan. Kendi Sesinin Yankısı – Necip Fazıl Kısakürek. İstanbul: Ufuk Kitapları Yayınları, 2001.
- , “Necip Fazıl Kısakürek”. DİA. C. XXV. Ankara, 2002.
- PALA, İskender. Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999.